

O'SMIRLARDA TANQIDIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Yangibayeva Nodira Ikrom qizi

Urganch Davlat Universiteti 241-guruh magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14735339>

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'smirlarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish tizimini takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Tanqidiy tafakkur – bu shaxsning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish qobiliyati va axborotga asoslangan holda ongli qaror qabul qilish ko'nikmasidir.

Tadqiqotda o'smirlarning tafakkur jarayonlarini rivojlantirishda innovatsion ta'lim metodlari, interfaol usullar, muammoli ta'lim hamda axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish masalalari yoritiladi.

Shuningdek, o'quv jarayonida tanqidiy tafakkurni shakllantirishga ta'sir qiluvchi omillar va pedagogik yondashuvlar o'rganilib, tizimni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Tanqidiy tafakkur, o'smirlar, ta'lim tizimi, interfaol usullar, muammoli ta'lim, innovatsion pedagogika, fikrlash strategiyalari, axborot texnologiyalari.

IMPROVING THE SYSTEM FOR DEVELOPING CRITICAL THINKING IN ADOLESCENTS

Abstract. This article analyzes the issues of improving the system of developing critical thinking in teenagers. Critical thinking is a person's ability to think independently, analyze, and make informed decisions based on information. In the study, the issues of innovative educational methods, interactive methods, problem-based education and effective use of information technologies in the development of thinking processes of adolescents are highlighted.

Also, factors affecting the formation of critical thinking and pedagogical approaches are studied in the educational process, and scientific and practical recommendations are given for further improvement of the system.

Key words: Critical thinking, teenagers, educational system, interactive methods, problem-based learning, innovative pedagogy, thinking strategies, information technologies.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida yoshlarning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va tanqidiy tafakkur qobiliyatini rivojlantirish ta'lim tizimining asosiy maqsadlaridan biriga aylangan.

O'smirlik davri shaxs shakllanishining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, bu davrda insonning fikrlash qobiliyati rivojlanib, dunyoqarashi kengayadi. Shu bois, ta'lim jarayonida o'quvchilarning tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur.[1]

Tanqidiy tafakkur – bu ma'lumotlarni tahlil qilish, faktlarni taqqoslash, muammolarni yechish va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatidir. Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlar, muammoli ta'lim, ijodiy yondashuv va axborot texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.[2]

Ushbu tadqiqotda o'smirlarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish tizimini takomillashtirish masalalari o'rganiladi. Xususan, ta'lim jarayonida samarali metodlardan foydalanish, o'qituvchilarning roli, muhitning ta'siri va yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'smirlarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta'lim jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi tezkor axborot almashinuvi davrida o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, faktlarni tahlil qilishga va asosli xulosalar chiqarishga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Tanqidiy tafakkurni rivojlantirish uchun an'anaviy ta'lim usullari bilan birga innovatsion pedagogik texnologiyalardan ham keng foydalanish talab etiladi.[3]

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol o'qitish metodlari (debatlar, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish) tanqidiy tafakkur shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'quvchilar dars jarayonida faollashib, o'z fikrlarini asoslash, savollar qo'yish va muhokama qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Shuningdek, axborot texnologiyalaridan foydalanish – virtual muhitda tahliliy fikrlashni shakllantirish, mustaqil izlanish olib borish va ma'lumotlarni saralash qobiliyatini oshirishga yordam beradi.[4]

Muhokamalar natijasida o'qituvchilarning roliga alohida e'tibor qaratish zarurligi aniqlandi. O'qituvchi o'smirlarning tanqidiy tafakkurini rivojlantirish jarayonida faqat bilim beruvchi emas, balki ularni fikrlashga undovchi, izlanishga yo'naltiruvchi mentor sifatida harakat qilishi lozim. O'quv muhitining ochiq va erkin bo'lishi, o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyatini yaratish muhim omillardan biri ekanligi kuzatildi. [5]

Biroq, tanqidiy tafakkurni rivojlantirishda ayrim to'siqlar ham mavjud. Jumladan, an'anaviy yondashuvlar va o'quv dasturlarining cheklanganligi tufayli o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari yetarlicha rivojlana olmaydi. Bundan tashqari, o'quvchilarning mustaqil o'rganish va tahlil qilishga bo'lgan motivatsiyasi pastligi ham muammo sifatida ko'rsatib o'tildi.

Shu sababli, ta'lim tizimini takomillashtirishda o'qituvchilarni yangi pedagogik metodikalarga o'rgatish va o'quv dasturlariga tanqidiy tafakkurni rivojlantiruvchi elementlarni kiritish muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokamalar quyidagi natijalarni keltirib chiqaradi:[6]

1. Tanqidiy tafakkurni rivojlantirish uchun innovatsion usullar muhimdir. Interfaol ta'lim metodlari, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish va axborot texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ijobiy ta'sir qiladi.

2. O'qituvchining roli o'zgarishi zarur. An'anaviy dars berish usulidan voz kechib, o'qituvchilar o'quvchilarni mustaqil izlanishga, muammolarni hal qilishga yo'naltiruvchi mentor sifatida faoliyat yuritishi kerak.

3. O'quv muhiti ochiq va erkin bo'lishi lozim. O'quvchilar o'z fikrlarini erkin bayon qila oladigan, tanqidiy savollar berish va bahslashish imkoniyatiga ega bo'lgan muhit yaratilishi kerak.

4. O'quv dasturlarini modernizatsiya qilish talab etiladi. Mavjud ta'lim dasturlariga tanqidiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi mavzular, topshiriqlar va loyihalar kiritilishi zarur.

5. Motivatsiyani oshirish muhim. O'quvchilarning mustaqil o'rganishga va tahliliy fikrlashga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun ijodiy yondashuvlar, rag'batlantirish tizimi va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish zarur.

Ushbu tadqiqot natijalari o'smirlarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi va ta'lim jarayonida samarali yondashuvlarni ishlab chiqishda asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

XULOSA

O'smirlarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish – zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayon o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish, muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish va asosli qarorlar qabul qilishga o'rgatish bilan uzviy bog'liqdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol ta'lim metodlari, muammoli o'qitish, loyiha asosida ta'lim berish va axborot texnologiyalaridan foydalanish tanqidiy tafakkurni shakllantirishda samarali usullardir.

Shuningdek, o'qituvchining roli faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, izlanishga va tahlil qilishga undovchi mentor sifatida ko'rilishi lozim. O'quv muhiti ochiq va erkin bo'lishi, o'quvchilarga o'z fikrlarini ifodalash, savol berish va bahslashish imkoniyati yaratish tanqidiy tafakkurni rivojlantirish uchun muhim shartlardan biri ekanligi aniqlandi.

Biroq, ushbu jarayonni rivojlantirish uchun ta'lim dasturlarini modernizatsiya qilish, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish hamda o'qituvchilarning yangi pedagogik metodikalarga tayyorgarligini kuchaytirish zarur. Shu sababli, o'quv jarayonida innovatsion yondashuvlarni qo'llash va ta'lim tizimini zamon talablariga moslashtirish tanqidiy tafakkurni rivojlantirish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tanqidiy tafakkurga ega bo'lgan o'quvchilar jamiyatdagi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy jarayonlarni anglab, to'g'ri xulosa chiqarish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Shunday qilib, ta'lim tizimida tanqidiy tafakkurni rivojlantirish nafaqat o'quvchilarning akademik yutuqlariga, balki ularning kelajakdagi hayotiy muvaffaqiyatlariga ham ta'sir ko'rsatadi.

REFERENCES

1. Abdullayeva N. Tanqidiy tafakkur asoslari. – Toshkent: Fan, 2018.
2. Hasanboyeva U. Ta'lim jarayonida tanqidiy tafakkurni shakllantirish metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
3. Vahobov R. Zamonaviy pedagogika va innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2017.
4. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. – New York: Pearson, 2019.
5. Jonboeva D. O'quvchilar tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning psixologik asoslari. – Toshkent: Ilm ziyo, 2015.
6. Lipman M. Thinking in Education. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.